

II КОНФЕРЕНЦІЯ МОЛОДИХ ОРНІТОЛОГІВ УКРАЇНИ

Конференція проходила 3–5.04.1996 р. у Канівському природному заповіднику (Черкаська область). В її роботі взяли участь близько 30 науковців та аматорів з України і Росії.

3.04 відкрив конференцію вступним словом директор заповідника М.Г. Чорний. Доповідь С.О. Лопарьова (Київ) була присвячена новій гіпотезі походження польоту птахів. Вона викликала досить поживавлену дискусію. В.С. Фрідман (Москва) представив нову модель еволюції форми комунікативних сигналів у птахів на прикладі дятлів. В.М. Грищенко (Канівський заповідник) зупинився на ролі міграцій птахів у їх сакралізації. Є.Д. Яблонівська-Грищенко (Канівський заповідник) у своєму виступі проаналізувала зображення птахів на дворянських гербах Чернігівщини. Ряд доповідей були присвячені окремим видам птахів. Є.Б. Сребродольська (Львів) розповіла про біологію чайки (*Vanellus vanellus*) у Львівській області, М.Д. Матвеев (Кам'янець-Подільський) — про особливості розмноження великої синиці (*Parus major*) на Поділлі, М.Н. Гаврилюк (Черкаси) — про екологію жовтоногого мартіна (*Larus cachinnans*) у Канівському Придніпров'ї.

4.04 робота конференції продовжилась. М.Н. Гаврилюк (Черкаси) виступив з доповіддю про гніздову фауну та населення птахів м. Черкас, А.І. Май (Запоріжжя) — про зимову авіфауну полезахисних лісонасаджень Приазовської височини. В.М. Грищенко (Канівський заповідник) проаналізував строки прильоту шпаків (*Sturnus vulgaris*) у Канівський заповідник та їх зв'язок з температурою. О.Л. Пономаренко (Дніпропетровськ) охарактеризував формування консортивних зв'язків птахів з дубом як едіфікатором дібров Придніпров'я. Ю.І. Вергелес (Харків) присвятив свій виступ аналізу різних методик обліків птахів та порівнянню отриманих даних. М.А. Баренблат (Ужгород) розповів про сучасну екологічну ситуацію на Закарпатті.

Під час конференції були проведені екскурсії по заповіднику та околицях і на могилу Т. Шевченка. Культурна програма включала конкурси малюнків, фотографій, авторської пісні.

В.М. Грищенко, Є.Д. Яблонівська-Грищенко

З'ЇЗД УКРАЇНСЬКОГО ОРНІТОЛОГІЧНОГО ТОВАРИСТВА

З'їзд відбувся 13.09.1996 р. у м. Києві. На ньому обрані нові керівні органи товариства. Почесним президентом був знову одностайно обраний М.А. Воїнственський (на жаль, Михайлу Анастолійовичу недовго судилося залишатися на цьому

посту), президентом — М.Л. Клестов (Київ), віцепрезидентами — І.М. Горбань (Львів) та В.М. Грищенко (Канівський заповідник), ученим секретарем — Г.Г. Гаврись (Київ). З'їзд розглянув питання поточної діяльності орнітологічного товариства, заслухав звіти відділень, затвердив новостворені відділення, обговорив проблеми виживання товариства у нових умовах.

В.М. Грищенко

МЕЖДУНАРОДНЫЙ СИМПОЗИУМ ПО БЕЛОМУ АИСТУ В ГАМБУРГЕ

Симпозиум проходив 26–29.09.1996 г. в Гамбургском университете. В его работе приняли участие около 150 человек более чем из 30 стран.

На симпозиуме обсуждались различные аспекты экологии и охраны белого аиста (*Ciconia ciconia*). Самым главным его результатом стало подведение итогов V Международного учета численности, который проходил в 1994–1995 гг. Это представляло немалый интерес и не только затем, чтобы узнать итоговые цифры. Дело в том, что буквально на глазах кардинально изменилась тенденция в динамике численности этого вроде хорошо известного нам вида. Продолжавшееся долгие годы и на значительной части ареала ее падение сменилось в конце 1980-х — первой половине 1990-х гг. быстрым и повсеместным ростом. Причем численность стала расти даже в тех высокоиндустриализованных странах Западной Европы, где она сокращалась столь стремительно, что аистов даже стали разводить в специальных питомниках с последующим выпуском в природу.

Интересно было слушать доклады орнитологов из разных стран, которые подводили итоги учета и пытались объяснить причины начавшегося повышения численности на своих территориях. В каждом отдельном случае все это звучало просто и вполне убедительно — улучшилась охрана, изменилась структура сельскохозяйственного производства, изменился климат и т. д., и т. п. Но чем дальше, тем больше появлялось впечатление, что эти “простые объяснения” на самом деле ничего не объясняют, и мы лишь делаем вид, будто понимаем, что происходит. Посудите сами: на протяжении 5–10 лет начался синхронный рост численности (в некоторых странах весьма быстрый) на огромной территории от Пиренейского полуострова до Средней Азии. Лишь несколько стран — Алжир, Греция и др. — составляют исключение, но в некоторых случаях просто нет надежных данных по динамике численности. Происходит этот рост у двух разных подвидов, популяции которых имеют различные пролетные пути и 3 совершенно разных места зимовки (Западная Африка, Южная Африка,

ка, Южная Азия). Несомненно, завершение длительного периода засухи в зоне Сахеля в значительной степени способствовало улучшению состояния западной популяции европейского белого аиста (*C. ciconia*). Хорошо известно, что одним из главных факторов, лимитирующих ее численность, были как раз неблагоприятные условия зимовки. Также способствовало росту численности западной популяции изменение структуры сельскохозяйственного производства в Испании и значительное улучшение кормовой базы благодаря вселению нового вида рачков. Но далеко не во всех местах огромного ареала произошли столь кардинальные изменения, численность же начала расти практически синхронно. Белый аист слишком медленно размножается (половозрелыми птицы становятся на 3–5 году жизни), чтобы всплеск численности в одном регионе столь быстро повлиял на отдаленные от него территории. Возможно, работают какие-то глобальные популяционные механизмы, действие которых еще далеко не изучено. Не исключено, конечно, что все эти “мелкие причины”, о которых говорилось выше, накапливаются, и начинает работать целый комплекс. Классическая Гегелевская диалектика — переход количества в качество. Но уж очень синхронно и на огромном протяжении все это сработало. Пока можно с уверенностью сказать лишь одно — проблема эта требует дальнейшего глубокого и трезвого анализа.

Общие итоги учета подвел Х. Шульц. Всего в ходе его было учтено 158 697 гнездящихся пар (европейский белый аист). Это на 22 % больше, чем во время IV учета в 1984 г. (130 305). На восточную популяцию приходится 134 189 пар (85 %), на западную — 24 508 (15 %). Цифры эти, конечно, не совсем точные, поскольку не по всем странам предоставлены полноценные данные, но они позволяют оценить общую численность и ее изменения.

Начался рост численности белого аиста и в Украине. Разобраться с этим весьма сложно. Во-первых, многим нашим соотечественникам сейчас не до аистов, поэтому собрать обширные учетные данные невозможно. Во-вторых, через Восточную Украину проходит граница гнездового ареала белого аиста. В восточных областях расселение и рост численности идут уже много лет. Прояснить картину помогли материалы программы мониторинга популяции белого аиста в Украине, которая работает с 1992 г. Нам удалось “ухватить за хвост” тенденцию роста численности. С начала 1990-х гг. пошел быстрый ее подъем на северо-востоке Украины (Грищенко, 1995). Причем, как показал анализ 5-летних данных, он идет четко прямолинейно. В 1995–1996 гг. тенденция роста численности стала проявляться и в Среднем Приднестровье. Для Западной Украины пока мало надежных сведений, но все же можно сказать, что с середины 1990-х гг. тенденция роста численности становится всеоб-

щей. За 5 лет мониторинга ни на одной из более чем 20 пробных площадок не обнаружено тенденции к снижению численности. Прослеживается лишь стабильность с незначительными колебаниями или рост.

Точную численность белого аиста на территории Украины назвать, к сожалению, невозможно. Сейчас она составляет не менее 15–20 тысяч пар.

В.Н. Грищенко

Листи до редакції

ЧУЧЕЛО І ОПУДАЛО

Дуже не хотів би, щоб моє зауваження виглядало як випад у бік глибоко шанованого мною Олексія Євгеновича Лугового. Хочу лише приписати собі честь користуватися в побуті словом “опудало” і висловити свою незгоду з думками, викладеними О.Є. Луговим з цього приводу (“Беркут”, 1996, 5 (1): 30).

Я теж не філолог, але мені дуже приємно, що українська мова має багато слів-синонімів, за допомогою яких один і той самий предмет можна називати по-різному. Це свідчить тільки про багатство нашої мови. Вживаючи у своїх роботах слово “опудало” як синонім до слова “чучело”, я в жодній мірі не хотів образити музейні експонати, прирівнявши їх до городніх опудал. Для мене обидва ці слова означають музейні предмети, спосіб виготовлення яких, як би далеко не пішла таксидермія, все ж базується на набиванні зовнішньої оболонки механічними матеріалами для надання подібності з обраним оригіналом (незалежно від того, чи це музейний експонат чи страх на городі). На доказ того, що я не “вдосконалюю” української мови всілякими “нісенітницями”, наведу кілька витягів з різних словників.

Опудало — набита тирсою, соломною і т. ін. шкура тварини, птаха, що відтворює їх зовнішній вигляд; чучело. *Словник української мови. Ред. В.О. Винник, Л.А. Юрчук. Київ: Н. думка, 1974. Т. 5. С. 733.*

Опудало — (набитая чем-либо шкура животного) чучело. *Українсько-російський словник. Ред. В.С. Ільїн. Київ: Н. думка, 1971. С. 523.*

Опудало — набита чимось шкура тварини, птаха; чучело. *Короткий тлумачний словник української мови. Ред. Л.Л. Гумецька. Київ: Рад. школа, 1978. С. 173.*

Чучело (набитая шкура животного) — чучело, опудало. *Русско-украинский словарь. Ред. С.І. Головащук, Л.А. Коробчинська, М.М. Пилинський. Київ: Н. думка, 1968. Т. 3. С. 674.*

А.А. Бокотей